Centrum voor volwassenenonderwijs
HOGER INSTITUUT DER KEMPEN

Pesten en Cyberpesten

Verlinden Ellen & Van Balen Bert
Begeleiding
Jaar : 2013 – 2014

Kleinhoefstraat 4 • 2440 Geel • Tel. 014 56 23 22 • Fax 014 58 48 59 • www.hik.be

1 Inleiding p1
2 Pesten
2.1 Wat is pesten?
2.2 Direct en indirect pesten
2.3 Verschillende rollen bij het pesten p2
3 Cyberpesten p3
3.1 Wat is cyberpesten?
3.2 Wat is specifiek aan cyberpesten?
3.3 Direct en indirect vormen van cyberpesten p4
3.4 Verschillende rollen bij het cyberpesten p5
3.5 Gevolgen van cyberpesten
4 Steaming p6
4.1 Wat is steaming?
4.2 Verschillende rollen bij steaming p7
5 Preventie van pesten op school
5.1 Preventiebeleid op school
5.2 Het opvoedingsproject en schoolreglement p8
6 Preventie cyberpesten op school p9
6.1 Nettiquette
6.2 Publiceren van foto's en filmopname op het internet
7 Aanpak van pesten door begeleiding p10
7.1 Individuele gesprekken met de betrokkenen
7.2 Peer mediation p11
7.3 No-blame aanpak p12
8 Aanpak van pesten door sanctioneren p13
8.1 Orde- en tucht reglement
8.2 Hergo: herstelgericht groepsoverleg
9 Aanpak van cyberpesten p14
10 Aanpak van steaming
11 Federal Computer Crime Unit p15
Bijlagen
12 Interviews p15
13 Activerende werkvorm p18
14 Evaluatie: ganzenspel p19
15 Informatie GO Zenit

1. Inleiding

Pesten hoort er bij.
Treiteren, roddelen, pesten, … maken deel uit van de samenleving. Mensen doen het zolang ze bestaan. Pestgedrag komt voor: thuis, in de buurt, op school, op de werkvloer, in de club, op de camping , in cyberspace. Overal waar mensen elkaar meermaals vinden, maken pesterijen een kans.
Pesten op school valt nooit helemaal uit te sluiten. Zelfs de school met het best uitgewerkte anti-pestactieplan ontsnapt hier niet aan. Een belangrijke reden hiervoor is dat het **pestgedrag** (en dit geldt voor alle landen waar het is onderzocht) tussen **het tiende en vijftiende** levensjaar hoe dan ook **piekt**. In die fase van hun persoonlijk ontwikkelingsproces maken **kinderen zich wat losser van hun ouders** en wordt het **'erbij horen'** (bij de groep van leeftijdsgenoten) erg belangrijk. Tel daarbij dat het **groeitempo van jongeren** niet voor iedereen hetzelfde is. En ook dat verhoogt de kans op conflicten en pestgedrag.
Of de hier aanwezige risicofactoren de doorslag geven, is grotendeels afhankelijk van de omgeving. Zo houden o.a. regelduidelijkheid, de persoonlijke betrokkenheid van de leraar, een goed klasmanagement en een open, veilige klassfeer het pesten uit de buurt.

Informatiebrochure VVKSO (zie bijlage 1)
Websites die aandacht besteden aan cyberpesten en nettiquette (zie bijlage2)
Filmmateriaal (zie bijlage 3)

2. Pesten

2.1 Wat is pesten?

Om gedrag als pesten te beschouwen zijn er verschillende voorwaarden:

- Er is sprake van pesten wanneer iemand **langdurig en aanhoudend** het slachtoffer is van gewelddadig gedrag van een of meer personen (fysiek, psychisch, sociaal, materieel). Hierdoor onderscheidt zich pesten van plagen.
- Dit gedrag **heeft tot doel of gevolg** dat het slachtoffer **schade** wordt toegebracht (kwetsen, ondermijnen, angstig maken …).
- Het slachtoffer kan zich meestal niet verdedigen (**machtsonevenwicht**). De leerling die gepest wordt, kan zichzelf moeilijk verdedigen en is relatief hulpeloos ten opzichte van de persoon/personen die pesten. Op dit punt onderscheidt pesten zich van ruzie maken.
- Pestgedrag heeft in veel gevallen een **sociale functie**. Pesterijen gebeuren immers in een omgeving waar mensen elkaar vaker zien. Het vernederen of kwetsen van het slachtoffer drukt ook betekenissen uit naar de omgeving (machtsverhouding, normen, omgangscode, …).

2.2 Direct en indirect pesten

2.2.1 Direct pesten

Direct pesten kan zich uiten in verschillende vormen van agressie, zowel fysiek als verbaal.
Fysiek: schoppen, duwen, beschadigen of afpakken van persoonlijke eigendommen.
Verbaal: spotten, bedreigen.

2.2.2 Indirect pesten

Indirect pesten heeft eerder te maken met sociale isolatie en uitsluiting door de groep. Dit gebeurt vaak op een geraffineerde manier, bijvoorbeeld door leugens en roddels te verspreiden, iemand niet op te nemen in de groep of volledig te negeren.

2.3 Verschillende rollen bij het pesten

2.3.1 Pesters

Pesters worden vaak gekenmerkt door:

- Impulsiviteit;
- een sterke behoefte om anderen te domineren;
- kunnen zich moeilijk inleven in hun slachtoffers;
- staan positief ten opzichte van geweld;
- hebben dikwijls, in tegenstelling tot wat geregeld beweerd wordt, een relatief positief zelfbeeld;
- zijn vaak fysiek sterker dan hun slachtoffers;
- kunnen behoorlijk populair zijn.

2.3.2 Slachtoffers

Slachtoffers zijn vaak:

- angstig en minder zelfzeker,
- zijn doorgaans voorzichtig, gevoelig en stil.

De volgende signalen kunnen wijzen op een mogelijk pestprobleem:

- niet graag naar school gaan, vaak afwezig zijn;
- met tegenzin aan een groepsgebeuren deelnemen of zich eraan proberen te onttrekken;
- net met het belsignaal op school arriveren, zich vlug afzonderen;
- neerslachtig of depressief zijn;
- klachten hebben i.v.m. het verdwijnen of beschadigen van materiaal;
- geïsoleerd zijn in de klas (bv. vaak alleen zitten, na een antwoord of grapje van de leerling in de klas valt er steeds een stilte);
- demotivatie voor de studie en dalende schoolresultaten.

2.3.3 Bijstaanders

Vaak is er ook een grote middengroep die weet heeft van het pestprobleem. In de literatuur wordt in dit verband gesproken over het begrip "bijstaander".
Een bijstaander kan verschillende rollen vervullen in een pestsituatie.

1) De helper-slachtoffer:
   - probeert het slachtoffer te helpen;
   - probeert het slachtoffer te verdedigen.

2) De meeloper-dader:
   - helpt de pester;
   - neemt deel aan het pesten;
   - steunt en moedigt de pester aan.

3) De afzijdige:
   - doet niets, houdt zich afzijdig;
   - vaak zullen bijstaanders zich afzijdig houden uit schrik om zelf gepest te worden. Het slachtoffer zal dit echter anders ervaren. Voor hem lijkt het alsof de bijstaanders de pester steunen.

3. Cyberpesten

3.1 Wat is cyberpesten?

Cyberpesten is een variant van pestgedrag. Pesters maken hierbij gebruik van de nieuwe media (gsm, internetcommunicatie) om hun slachtoffer te schaden.
Uit onderzoek blijkt dat de sociale media veruit de wijze zijn waarop het meest aan cyberpesten gedaan wordt:

- 43,6 % van de gepeste jongeren krijgen ermee te maken via Facebook, Google+, Twitter of een andere sociale mediasite.
- 37,1% van de gevallen gebeurt het via sms. Het is hier belangrijk de impact te kennen van de nieuwe lichting gsm-toestellen, de zogenaamde 3G Phone: Third Generation Mobile Phone. De belangrijkste innovatie is dat het internet overal en altijd binnen handbereik zal zijn.
- 23,8% gebeurt dit via Instant Messaging zoals Skype.

Andere technologieën komen minder voor: via e-mail, een online game, in een telefoongesprek, op Youtube of op een forum.

Vijf kenmerken om cyberpesten af te bakenen

- Het cyberpestgedrag moet **bedoeld** en/of **ervaren** worden als **kwetsend**.
- Het pestend gedrag moet zich **herhalen** (online en/of offline).
- Dit pestend gedrag doet zich voor binnen een relatie die gekenmerkt wordt door een **machtsonevenwicht** (feitelijk en/of gekoppeld aan de ICT-kennis).
- Het pestend gedrag stelt zich binnen de context van een bestaande **sociale** (offline) **groep.**
- Het pestend gedrag richt zich tegen **een bepaalde persoon**.

3.2 Wat is specifiek aan cyberpesten?

Cyberpesten is een unieke vorm van pestgedrag en bouwt vaak voort op klassieke pesterijen in de school. In een aantal opzichten verschilt het van het gewone pesten. Die verschillen verklaren wellicht waarom cyberpesten bij de slachtoffers nog diepere wonden kan slaan.

Onderzoekers stippen vijf belangrijke verschillen aan met gewoon pestgedrag:

- Cyberpesters kunnen dag en nacht 24u/24u en 7/7 toeslaan, tijdens het schooljaar maar ook tijdens vakanties. Dat betekent dat de pesterijen niet stoppen bij de eigen voordeur. **Slachtoffers** zijn **nooit en nergens meer veilig**. Zelfs de gsm die naast hun bed ligt, kan op elk moment een haatbericht of pestfoto ontvangen.
- Bij cyberpesten blijven de **pesters** vaak **anoniem**. Dit weegt dubbel zwaar voor de slachtoffers omdat ze niet weten wie hen lastig valt en tegen wie ze zich moeten beschermen of verweren. Omdat de pesters ook een valse identiteit kunnen aannemen, blijven ze zelf meermaals buiten schot.
- Cyberpesten gebeurt altijd onrechtstreeks. **Pesters en slachtoffers zien elkaar niet rechtstreeks in de ogen**. Er is geen direct zintuiglijk contact. Boodschappen worden daardoor vaker verkeerd begrepen, impulsiever verstuurd en geïsoleerd ontvangen. Omdat de directe feedback ontbreekt, durven jongeren ook verder gaan dan in de echte realiteit. Pesters zien niet hoe hun slachtoffers op de pesterijen reageren, wat de drempel om te pesten verlaagt. Dit betekent wel dat de pesters minder goed beseffen hoe kwetsend hun pestgedrag is. Het gebrek aan feedback heeft ook als gevolg dat het pestgedrag veel directer en brutaler wordt dan het bij een rechtstreekse confrontatie zou zijn.

- Bij cyberpesten **ontbreekt** in veel gevallen ook de **sociale controle**. Cyberpesterijen vallen m.a.w. dikwijls buiten de "radar" van leerkrachten en directies. Daarom is er voor de aanpak van cyberpesten een belangrijkere rol weggelegd voor actoren die niet bij interventies rond klassiek pesten betrokken zijn, zoals Internet Service providers en gsm-operatoren.
  Jongeren zijn op de hoogte van cyberpesterig gedrag maar durven vaak niet optreden tegenover hun leeftijdsgenoten. Ouders weten niet altijd wat jongeren tijdens hun vrije tijd in hun kamer doen. Ze zijn vaak minder vertrouwd met dit type communicatie en onderschatten het probleem.
- Cyberpesten grijpt de **slachtoffers** bijzonder aan omdat ze vaak **publiekelijk** worden **vernederd of gekwetst**. Het komt bijzonder hard over wanneer vertrouwelijke beelden of persoonlijke informatie op het internet te grabbel wordt gegooid.

3.3 Directe en indirecte vormen van cyberpesten

Net als bij het klassieke pesten kan bij cyberpesten een onderscheid gemaakt worden tussen directe en indirecte vormen van pesten. Bij directe pesterijen richt de dader zich rechtstreeks tot het slachtoffer, bij indirecte pesterijen pest de dader op een minder openlijke manier (bv. door roddels te verspreiden, door anderen op te zetten tegen het slachtoffer). Ook voor cyberpesten kunnen we een onderscheid maken tussen directe en indirecte cyberpesterijen.

3.3.1 Directe vormen van cyberpesten zonder online getuigen:

- iemand beledigen, stalken, uitlachen of afpersen via gsm, e-mail, privé-bericht op Facebook, Twitter…;
- iemand hinderen in zijn of haar online sociale contacten door virussen en spam te sturen, iemands paswoord veranderen;
- iemand negeren door telefoonoproepen niet te beantwoorden of door iemand uit te sluiten van een online groep;
- …

3.3.2 Directe vormen van cyberpesten die zichtbaar zijn voor het slachtoffer en een breder publiek:

- iemand beledigen, bedreigen op een publieke webpagina (bv. een Facebook-groep), op een discussieforum, of in een e-mail gericht aan meerdere personen;
- iemand uitlachen in een publieke boodschap op een sociale netwerksite: anoniem of niet;
- zich voordoen als iemand anders om die persoon belachelijk te maken op een sociale netwerksite;
- …

3.3.3 Indirecte vormen van cyberpesterijen zichtbaar voor een klein of groot publiek, maar niet noodzakelijk voor het slachtoffer:

- een haatpagina aanmaken (op een sociale netwerksite) of er commentaar op geven;
- beschamende, persoonlijke foto’s of video’s van iemand online plaatsen en er commentaar op geven;
- valse geruchten, roddels of stukken uit vertrouwelijke gesprekken kopiëren en verspreiden via sms, Facebook of e-mail;
- inbreken in iemands online account en virus/spam/beledigingen naar zijn/haar contacten sturen;
- iemand hinderen in zijn of haar online sociale contacten of anderen aansporen om iemand te blokkeren of negeren;
- …

3.4 Verschillende rollen bij het cyberpesten

3.4.1 Pesters

- schatten hun kennis over internet hoog in;
- zitten vaak op het internet;
- er is weinig controle thuis;
- behoefte om zich te laten gelden;
- werken liefst vanuit veilige, anonieme positie;
- hebben vaak een voorkeur voor gewelddadige computerspelletjes;
- misbruiken de kwetsbaarheid van het slachtoffer;
- het aantal cyber pestende meisjes neemt verontrustend toe = relationeel pesten.

3.4.2 Slachtoffers

Slachtoffers zijn vaak al eerder het doelwit van klassikaal pesten.
Slachtoffers hebben vaak:

- een verlaagd zelfbeeld
- angstgevoelens, verzwijgen wat ze meemaken
- willen ouders niet ongerust maken
- gaan voorzichtig met internet om (foto's, paswoorden)
- slapen slecht, leven in stress
- verminderde schoolprestaties
- zelfmoordneigingen

3.4.3 Bijstaanders

Cyberpesten is vaak zichtbaar voor anderen, mogelijk zelfs voor een groot publiek. Vooral de reacties van de 'bijstaanders' kunnen een belangrijke invloed hebben op de betrokkenen. Op basis van de verschillende rollen die onderscheiden worden in onderzoek naar pesten, kunnen we drie belangrijke gedragingen onderscheiden:

1) De helper-slachtoffer:
   Steunt het slachtoffer
   - instrumentele steun bieden aan het slachtoffer (in zijn/haar naam actie ondernemen);
   - het slachtoffer verdedigen op een agressieve (bedreigen, pester belachelijk maken) of niet agressieve manier (de daden van de pester afkeuren, praten met de pester);
   - de pesterijen rapporteren aan leerkrachten, ouders, beheerders van sociale netwerksites.

2) De meeloper-dader
   Helpt of moedigt de pester aan
   - doen mee met het pesten (online commentaar geven, 'liken');
   - verspreiden pestboodschappen (commentaren op sociale netwerksites delen, boodschappen doorsturen).

3) De afzijdige
   Negeert de pesterijen, reageert passief.
   - pestboodschappen 'wegklikken' op sociale netwerksites.

3.5 Gevolgen van cyberpesten

Cyberpesten heeft ook niet te onderschatten gevolgen. Door zijn omvang en impact is cyberpesten bij jongeren een probleem dat vraagt om een adequate aanpak. De aanpak is echter niet eenvoudig omdat het:

- moeilijker te bestrijden is;
- anoniem en onomkeerbaar is;
- houdt niet op buiten de schoolpoort;
- slachtoffers zouden meer symptomen van depressie vertonen.

4. Steaming

4.1 Wat is steaming?

Steaming kan beschouwd worden als het fenomeen waarbij een leerling wordt afgeperst door medeleerlingen.

Het kan beginnen bv. als een vorm van pesten, maar vaak escaleert het. De daders gaan steeds meer eisen van het slachtoffer. In de meest enge zin gaat steaming om een groepje jongeren dat rond een persoon gaat staan en hem zo bang maakt dat hij doet wat zij willen: materiële spullen afgeven, taken uitvoeren, anderen pesten…
Er ontstaat een vicieuze cirkel die moeilijk te doorbreken is indien het slachtoffer niet bereid is om te spreken over zijn slachtofferschap.

Politiemensen, magistraten en welzijnswerkers benadrukken dat steaming niet te onderschatten is. Veel slachtoffers blijven getraumatiseerd achter. Daders die niet snel tot de orde worden geroepen, dreigen zelfs af te glijden naar zwaardere criminaliteit. Om die reden zal steaming in mindere mate schoolintern opgelost kunnen worden en zal het vaak noodzakelijk blijken de politie te betrekken.

Juridische begripsafbakening
In het Strafwetboek komt het begrip 'steaming' niet voor. Steaming zal meestal volgens het Strafwetboek gekwalificeerd worden als het misdrijf 'afpersing'.

- Afpersing wordt volgens artikel 470 van het Strafwetboek gedefinieerd als het misdrijf waarbij het slachtoffer met geweld of onder bedreiging daarvan wordt gedwongen geld, waarden, voorwerpen, schuldbrieven, biljetten, promessen, kwijtingen af te geven, hetzij een schuld aan te gaan of kwijt te schelden of een beschikking te maken.
- Sommige feiten kunnen juridisch gekwalificeerd worden als diefstal met geweld in bende.
- Het plegen van steaming is een misdrijf.
- Jongeren en anderen die getuige zijn van steaming hebben ook een aantal verplichtingen:
  – Enerzijds bepaalt art. 30 van het Wetboek strafvordering dat ieder die getuige is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom, verplicht daarvan bericht te geven aan de procureur des Konings, hetzij van de plaats van de misdaad; hetzij van de plaats waar de verdachte gevonden kan worden. Het niet-melden van een dergelijk feit, wordt niet strafrechtelijk vervolgd of gesanctioneerd. Er zijn hiervoor immers geen straffen voorzien. De verplichting opgelegd in dit artikel wordt bijgevolg beschouwd als een **morele verplichting**.8
  – Anderzijds bepaalt art. 422 van het Strafwetboek dat hij die **verzuimt** hulp te verlenen aan iemand die in groot gevaar verkeert wel strafrechtelijk gesanctioneerd kan worden. Dit artikel verplicht elke burger om, in bepaalde omstandigheden en onder bepaalde voorwaarden, hulp te verlenen aan een persoon die in groot gevaar verkeert.9

Maatschappelijke begripsafbakening
In wetenschappelijk onderzoek wordt aan steaming de volgende 7 kenmerken toegekend:

- er zijn twee of meer daders betrokken waarvan minstens één minderjarige dader;
- de feiten spelen zich af op een "openbare" plaats zoals een speelplaats, een plein, een park of een straat;
- er is altijd sprake van (verbale) interactie tussen daders en slachtoffers;
- daders dreigen met geweld en/of gebruiken geweld;
- de daders eisen geld of iets anders van het slachtoffer;
- het kan gaan om geweld dat wordt aangewend om dat wat men eist te verkrijgen (instrumenteel geweld)
- of om meer impulsieve vormen van geweld zoals geweld dat voortvloeit uit woede of dat gepleegd wordt als kick (excessief geweld);
- steaming kan voortvloeien uit pesterijen, maar dit is niet noodzakelijk het geval.

4.2 Verschillende rollen bij steaming

4.2.1 Daders

De daders zijn meestal:

- jongens tussen tien en twintig jaar oud;
- onzeker en zwak;
- sociaal niet vaardig;
- materialistisch;
- afwijzend t.o.v. volwassenen, wetten of afspraken.
- Vaak minimaliseren de daders ook hun daden. Ze zijn zo gedreven door hun drang naar macht en het uiten van hun agressie dat elke vorm van mededogen met het slachtoffer verdwijnt.
- Daders nestelen zich in hun rol en dreigen er nog met moeite uit te geraken.
- Ze creëren een imago waarmee ze aanzien willen verwerven bij andere jongeren.

4.2.2 Slachtoffers

Slachtoffers worden getypeerd door de onderstaande kenmerken:

- ze voelen zich onzeker en hebben angst;
- ze hebben over het algemeen een laag zelfbeeld;
- ze denken dat het aan zichzelf ligt;
- ze trekken zich terug en vluchten;
- ze zwijgen en durven niet aangeven wat hen is overkomen;
- …

4.2.3 Bijstaanders

Soms zijn ook andere leerlingen op de hoogte van de steaming.

1) De helper-slachtoffer:
   - Steunt het slachtoffer, meldt het probleem.
   - Voldoet aan de meldingsplicht.

2) De meeloper-dader:
   - Doet dit om zichzelf veilig te stellen binnen de groep. Hij is liever dader dan slachtoffer.
   - Hij is medeplichtig.

3) De passieve
   - De passieve zwijgt vaak uit angst om zelf slachtoffer te worden.
   - Hij die **verzuimt** hulp te verlenen aan iemand die in groot gevaar verkeert riskeert wel een strafrechtelijke sanctie.

5. Preventie pesten op school

Om effectief te zijn maakt het anti-(cyber)pestbeleid bij voorkeur deel uit van de permanente werking van de school: kortstondige, enkelvoudige of oppervlakkige acties of initiatieven hebben geen duurzaam effect.

5.1 Preventiebeleid op school

5.2.1 Handelingsplan en een antipestbeleid met duidelijke afspraken

Dit is schoolafhankelijk en omvat een stappenplan dat gevolgd wordt bij pestgedrag.
Lk. moeten ook op de hoogte zijn tot wie zij zich moeten wenden bij het opmerken van pestgedrag.

5.2.2 Gebruik van het leerlingvolgsysteem

Via het leerlingvolgsysteem kunnen leerkrachten elkaar informeren over mogelijk pestgedrag. Deze informatie is alleen toegankelijk voor leerkrachten die lesgeven in dezelfde klas. Dit leidt tot een grotere waakzaamheid.

5.2.3 Sensibiliseren van personeel, leerlingen en ouders

- Aangezien leerkrachten per week meestal slechts een beperkt aantal uren in dezelfde klas lesgeven en het toezicht versnipperd is, is het in het secundair onderwijs niet altijd makkelijk om snel signalen op te vangen. Bovendien vindt het pesten zelden voor de neus van de leerkrachten plaats. De leerkrachten kunnen gestimuleerd worden om hier toch de nodige aandacht voor te hebben. De school voorziet ook in voldoende toezicht op de speelplaats, in de eetzaal en tijdens schooluitstappen.
- Ook aan de andere personeelsleden kan expliciet gevraagd worden om oog te hebben voor signalen van pesterijen. We denken hierbij zowel aan het ondersteunend als aan het technisch personeel. Een eenvoudig voorbeeld is dat het onderhoudspersoneel, indien het bij het schoonmaken van de klaslokalen stoot op zaken die kunnen wijzen op een pestprobleem, dit best meteen aan de directeur meldt. Hetzelfde geldt voor het personeel dat toezicht houdt tijdens de pauzes.
- Alle leerlingen krijgen de duidelijke boodschap dat pesten niet kan. Voor de slachtoffers is dit een belangrijk signaal. Als zij gepest worden, zullen zij minder snel het gevoel hebben dat het allemaal hun eigen fout is. Aan de leerlingen wordt ook best het signaal gegeven dat de school van de leerlingen verwacht dat zij pestgedrag signaleren wanneer zij er getuige van zijn.
- Sensibilisatie kan via film, video, literatuur, computer.
- De ouders krijgen de boodschap dat zij pestgedrag best zo snel mogelijk aan de school signaleren. De school stelt duidelijk hoe en aan wie dit best gebeurt. Op basis van signalen van de gepeste leerling is het niet altijd eenvoudig om onmiddellijk zicht te hebben op de ware toedracht. Door het voorval verder te onderzoeken en de ouders verder te informeren over de maatregelen die werden genomen, is het voor de ouders duidelijk dat zij ernstig worden genomen.

5.2 Het opvoedingsproject en schoolreglement

Het eigen opvoedingsproject van de school kan ruimte bieden om 'pesten' bespreekbaar te stellen.
Het schoolreglement is een geschikt instrument indien dit grondig wordt toegelicht, bijvoorbeeld door de klasleraar bij aanvang van het schooljaar.
Bovendien verhogen duidelijke afspraken de kans op een efficiënte aanpak indien zich toch een pestprobleem voordoet.
Enkele voorbeelden van elementen die deel kunnen uitmaken van concrete afspraken zijn:

- Signalen van medeleerlingen, gepeste leerlingen of van hun ouders worden altijd ernstig genomen.
- Een goede opvolging door de school zal als neveneffect hebben dat ouders en leerlingen eerst contact opnemen met de school i.p.v. zelf onmiddellijk een externe instantie in te schakelen. Indien er een duidelijke link is met de school is het aangewezen dat er in eerste instantie binnen de school naar een oplossing wordt gezocht.
- Pas indien dit niet mogelijk blijkt en/of het pesten extreme of criminele vormen aanneemt, zijn verdere stappen wenselijk.
- Voor de gepeste leerling moet het duidelijk zijn tot wie hij zich kan richten als hij slachtoffer is van pesten. Aangezien slechts de helft van de leerlingen die gepest worden, dit aan iemand vertelt, is een laagdrempelig aanbod cruciaal. Een leerkracht, de klasleraar, leerlingenbegeleider, (adjunct)directeur of CLB-medewerker kunnen deze rol op zich nemen. Indien we verder in de tekst spreken over 'de begeleider', dan bedoelen we één van deze personen, afhankelijk van de concrete uitwerking in de school.

- Aan de leerlingen wordt uitdrukkelijk meegedeeld dat het schoolpersoneel bij pesterijen onmiddellijk zal tussenkomen en er samen met de leerlingen naar een oplossing zal worden gezocht.
- Indien nodig zal het orde- en tuchtreglement worden toegepast.
- Nettiquette bij het computerklasreglement.

6. Preventie cyberpesten op school

6.1 Nettiquette

Aangezien de computerkennis van de ouders vaak ontoereikend is en er binnen elke school op dit vlak wel enige expertise aanwezig is, kan de school ervoor kiezen om hier werk van te maken.

Leerkrachten informatica of de ICT-coördinator kunnen leerlingen daarom niet alleen op de hoogte brengen van de technische mogelijkheden van computer en internet, maar hen ook wijzen op de gevaren en risico's en op het belang van cyberetiquette of nettiquette (= gedragscode voor het gebruik van e-mail en internet). Ook in het computerklasreglement kan hiernaar verwezen worden.
Tijdens de lessen informatica, maar eigenlijk ook tijdens bijna alle andere lessen, kan de preventie van cyberpesten ook in een niet-problematische context gesitueerd worden.

- Spreek regels af hoe je met elkaar omgaat op het internet.
- Help ze consequenties begrijpen.
- Vertel wat strafbaar is.
- Toon interesse voor wat ze doen op internet. Dit is nuttige informatie bij mogelijke problemen.
- Help jongeren bij het hanteren van eenvoudige regels op internet.
- Help jongeren bij het instellen van beveiliging. Welke afspraken moeten gemaakt worden?

De volgende richtlijnen zijn voorbeelden van nettiquette:

- Wees voorzichtig met het doorgeven van erg persoonlijke gegevens en foto's via het internet, ook aan vrienden. Vanaf het moment dat de andere over deze informatie beschikt, heb je er helemaal geen controle meer over en kan de informatie op grote schaal verspreid worden.
- Geef je wachtwoord nooit door. Gebruik ook geen voor de hand liggende wachtwoorden (bv. de naam van je vriend of vriendin, van je huisdier) en verander regelmatig van wachtwoord.
- Installeer recente anti-virusprogramma's op je computer en update deze regelmatig.
- Denk na over wat je schrijft. Wat jij grappig vindt, komt niet altijd als een grap over en kan zelfs kwetsend overkomen. Het gebruik van emoticons zoals ";-)" kan helpen duidelijk maken dat iets als een grap bedoeld is.
- Heel wat zaken die dagelijkse kost zijn, zijn strafbaar (bv. foto's publiceren op het internet zonder toestemming van de persoon in kwestie, zich voordoen als iemand anders …).

6.2 Publiceren van foto's en filmopname op het internet

Verschillende scholen worden geconfronteerd met leerlingen die tijdens de lessen film-, foto- of geluidsopnames maken om deze vervolgens op een website te plaatsen.
Om te fotograferen of te filmen op een privéterrein of in een privé-gebouw heeft men altijd de toestemming van de eigenaar nodig. Dit is opgenomen in de algemene wetgeving. Bovendien is het niet toegestaan foto's te nemen of te publiceren van personen die herkenbaar zijn weergegeven.
Volgens de bepalingen van de Auteurswet heeft men voor de publicatie van foto's van leerkrachten of leerlingen de toestemming nodig van:

- de maker van de foto (art. 1, § 1 Auteurswet);
- de geportretteerde(n) (art. 10 Auteurswet).

Leerlingen die andere leerlingen (of leerkrachten) pesten door filmpjes te bewerken en zo op het internet te plaatsen, kunnen gesanctioneerd worden op basis van het orde- en tuchtreglement indien de feiten zeer ernstig zijn. Een bepaling in het schoolreglement over de regelgeving geeft een ontradend effect en kan zo deel uitmaken van de preventiestrategie van de school.

7. Aanpak van pesten door begeleiding

De aanpak van pesten zal steeds kaderen binnen het beleid dat de school voert m.b.t. de aanpak van conflicten en vormen van geweld. Ook op het niveau van de scholengemeenschap kunnen hierover afspraken gemaakt worden.
Specifiek voor pesten vormt de begeleiding van het slachtoffer, de pesters en bijstaanders steeds het uitgangspunt. Het belangrijkste argument om bij een pestprobleem niet onmiddellijk te sanctioneren, is dat een harde aanpak het probleem meestal niet oplost. Een leerling die pest en die hiervoor gestraft wordt, zal niet stoppen met pesten. Integendeel, de kans bestaat dat pesters die worden gestraft, wraak nemen en hun slachtoffer nog geniepiger gaan aanpakken. Ze zullen het slachtoffer nog meer onder druk zetten om de pesterijen te verzwijgen. Dit heeft tot gevolg dat veel leerlingen niet durven vertellen dat ze worden gepest en dat getuigen zwijgen uit angst om zelf een slachtoffer te worden.

7.1 Individuele gesprekken met de betrokkenen

7.1.1 Gesprek met het slachtoffer.

- De leerling moet veiligheid en vertrouwen voelen zodat hij in alle rust zijn verhaal kan doen.
- Er kan gepolst worden naar andere feiten.
- Samen met de leerling kan het pestprobleem geanalyseerd worden.
- Er kan gezocht worden naar oplossingen met de leerling: Hoe heeft hij op de pesterijen gereageerd en hoe kan hij best in de toekomst reageren? Wat verwacht de leerling van de begeleider? Is het nodig dat het slachtoffer extra begeleid wordt binnen de school, door de CLB medewerker of door een externe instantie (sociale vaardigheidstraining, werken aan weerbaarheid en assertiviteit)? Door samen naar oplossingen te zoeken en waardering te tonen voor de ideeën van de leerling, kan het zelfvertrouwen van de leerling al een duwtje krijgen. Een andere manier om aan het zelfvertrouwen van de leerling te werken, is om hem extra te wijzen op de zaken waar hij goed in is. Slachtoffers van pesterijen hebben hier extra nood aan. Daarnaast is het voor sommige slachtoffers een opluchting om de boodschap te krijgen dat ze lang niet de enige zijn die gepest worden.

7.1.2 Gesprek met de pester.

- Er wordt zo kort mogelijk op de bal gespeeld. Elke pester wordt afzonderlijk geconfronteerd met zijn gedrag en er wordt duidelijk aangegeven dat dit niet kan.
- De leerling wordt aangesproken op concreet gedrag dat men zoveel mogelijk zelf geobserveerd heeft. Het slachtoffer moet zo weinig mogelijk overkomen als de 'zwakkeling' die zichzelf niet kan verdedigen en dan maar de hulp van de begeleider inroept.
- Door te focussen op het gedrag van de pester en niet op zijn persoon, wordt de pester zelf minder gekwetst of gekleineerd. Hoe beter de band tussen de begeleider en de pester, hoe meer kans op succes.
- De pester wordt in eerste instantie niet gestraft.
- Tijdens het gesprek kan samen met hem zijn gedrag geanalyseerd worden. In een aantal gevallen kan de pester de gevolgen van zijn gedrag perfect inschatten, maar het is even goed mogelijk dat hij niet beseft welke impact zijn gedrag wel heeft. Door in te spelen op zijn inlevingsvermogen (Hoe zou jij reageren indien dit jou zou overkomen?) zullen sommigen begrijpen dat ze te ver zijn gegaan. Bij andere pesters zal dit echter weinig indruk maken.
- Samen met de pester kan ook gezocht worden naar redenen voor zijn gedrag. Mogelijk moet ook hij verder begeleid worden.

- Op het einde van het gesprek worden een aantal afspraken gemaakt over zijn gedrag en over mogelijke maatregelen indien hij de afspraken niet nakomt. De begeleider blijft de zaak opvolgen. Als het probleem opgelost is, kan de begeleider hiervoor zijn waardering uitdrukken.

7.1.3 Gesprek met slachtoffer en pester.

Sommigen zijn van mening dat het slachtoffer en de pester best met elkaar geconfronteerd worden. Op deze manier kunnen ze samen tot een oplossing proberen te komen, die bv. op papier kan gezet worden.
Anderen zijn van mening dat een confrontatie tussen slachtoffer en pester net moet vermeden worden. Dit zou traumatiserend werken voor het slachtoffer. De laatste jaren groeit er consensus dat een gezamenlijk gesprek te verkiezen is mits dit goed begeleid wordt.

7.1.4 Gesprek met de ouders van het slachtoffer.

Ouders die op school melden dat hun kind gepest wordt, reageren vaak vrij emotioneel en verwachten een snelle tussenkomst. Een goede gesprekstechniek is om de ouders rustig de tijd te geven om hun verhaal te laten doen en actief te luisteren:

- Indien de school onvoldoende zicht heeft op de situatie, kan samen met de ouders bekeken worden hoe de school hier een beter zicht op kan krijgen. Dit kan bijvoorbeeld door het personeel de opdracht te geven om de betrokken leerlingen de daaropvolgende dagen en weken extra in de gaten te houden. De ouders kunnen ook al geïnformeerd worden over de wijze waarop de school pestproblemen aanpakt.
- Indien het probleem voldoende duidelijk is, kunnen samen met de ouders afspraken gemaakt worden over de aanpak van het pestprobleem. Ook dan is het belangrijk om de ouders blijvend te informeren. Mogelijk kunnen de ouders ook zelf een bijdrage leveren.

Indien ouders het pestprobleem niet zelf signaleren, neemt de school best zo snel mogelijk contact met hen op om hen hierover te informeren. Het slachtoffer is hiervan best vooraf op de hoogte. Dit betekent niet dat het nodig is om de ouders bij elk conflict tussen leerlingen te verwittigen.

7.1.5 Gesprek met de ouders van de pester.

- Tijdens dit gesprek worden zij best zo concreet mogelijk geïnformeerd over wat er gebeurd is. Daarbij wordt beklemtoond dat de school het kind als persoon niet afwijst en ook geen oordeel velt over de deskundigheid van de ouders als opvoeders, maar dat het gaat over het concrete pestgedrag van de leerling.
- Vooraf kan nagedacht worden op welke manier ingegaan wordt op de reactie van de ouders. Sommigen zullen verrast en ontgoocheld reageren, maar dadelijk begrip tonen. Anderen zullen niet akkoord gaan met de analyse van de school en het pestprobleem minimaliseren.
- In een volgende stap krijgen de ouders uitleg over de concrete stappen die de school zal zetten. In de meeste gevallen zal daarbij de begeleiding van de pester voorop staan en zal er pas in tweede instantie gesanctioneerd worden. Samen kan nagegaan worden welke rol de ouders kunnen spelen. Een actieve betrokkenheid kan er bijvoorbeeld toe leiden dat het pestprobleem echt ophoudt, en zich niet verplaatst naar het leven buiten de school.

7.2 Peer mediation

Peer mediation (of leerling bemiddeling) is een methodiek die als doel heeft om conflicten tussen leerlingen in een vroeg stadium te ontdekken en ze zo snel mogelijk op te lossen. Ruzies, bedreigingen, pestproblemen zijn voorbeelden van conflicten. Indien de conflicten zich niet meer in een vroeg stadium bevinden en/of al zeer ernstige vormen aannemen, is peer mediation niet aangewezen.
Het uitgangspunt van peer mediation is dat jongeren de conflicten van hun leeftijdsgenoten beter begrijpen dan volwassenen: ze spreken elkaars taal en begrijpen goed wat er in de ander omgaat. De leerlingen die bemiddelen (de bemiddelaars) worden begeleid door de leerlingenbegeleider, adjunct-directeur of directeur.

Een bemiddelingssessie volgt een vast stramien en duurt 15 minuten:

- een kennismaking en het uitleggen van de spelregels
- beide partijen doen hun verhaal
- de leerlingen zoeken samen naar een oplossing voor een conflict, met de hulp van twee gelijken (of peers) die optreden als bemiddelaars
- tijdens de bemiddelingsfase nemen de school en de ouders geen sanctionerende maatregelen
- de oplossing wordt vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst
- in de loop van het schooljaar wordt geregeld gekeken of het conflict daadwerkelijk opgelost is.

7.3 No-blame aanpak

De No Blame-aanpak is een niet-bestraffende en probleemoplossende strategie waarbij de pesters, het slachtoffer en de toeschouwers worden betrokken bij het zoeken naar een oplossing. Het is geen alternatieve sanctie, maar een vorm van begeleiding. Alleen als het slachtoffer akkoord gaat met een straffeloze aanpak, is het zinvol.
De No Blame-aanpak bestaat uit een zevenstappenplan:

- Stap 1: gesprek tussen de begeleider en het slachtoffer: tijdens dit gesprek wordt het slachtoffer vooral aangemoedigd om over zijn gevoelens te praten. Toch is het ook belangrijk om te weten wie bij het pesten betrokken is. Om zijn vertrouwen te winnen, is het belangrijk dat de gepeste het proces goed begrijpt en weet dat het doel is dat het pesten stopt. Het feit dat de pesters niet gestraft worden, werkt vaak geruststellend.
- Stap 2: de betrokkenen (pesters, bijstaanders en enkele andere 'eerder behulpzame' leerlingen) worden samengebracht: een groepje van 6 tot 8 leerlingen blijkt in de praktijk het meest werkzaam.
- Stap 3: het probleem wordt uitgelegd: de begeleider vertelt aan het groepje hoe het slachtoffer zich voelt. Op geen enkel moment worden details of feiten besproken en er worden geen beschuldigingen geuit.
- Stap 4: de verantwoordelijkheid wordt gedeeld: de begeleider stelt uitdrukkelijk dat niemand zal worden gestraft. Hij maakt enkel duidelijk dat er een gedeelde verantwoordelijkheid is om het slachtoffer te helpen om zich weer gelukkig en veilig te voelen. De groep is bijeengeroepen om het probleem op te lossen.
- Stap 5: de groep formuleert voorstellen: elk lid van de groep wordt aangemoedigd om een voorstel te bedenken, een klein of groot engagement waardoor het slachtoffer zich misschien beter kan voelen. Alle ideeën moeten van de leerlingen komen. De begeleider reageert enkel positief en ondersteunend.
- Stap 6: de groep gaat aan de slag: de bijeenkomst wordt afgesloten door de verantwoordelijkheid voor het oplossen van het probleem bij de groep te leggen. Er wordt een nieuw moment afgesproken om opnieuw samen te komen en te kijken hoe het loopt.
- Stap 7: een gesprek met elke jongere apart: ongeveer een week later nodigt de begeleider het slachtoffer en alle groepsleden apart uit voor een gesprek. Iedereen mag vanuit zijn eigen beleving vertellen hoe de week verlopen is. Zo kan de begeleider het probleem en hopelijk de oplossing van nabij volgen. Het belangrijkste is om na te gaan of het pesten gestopt is en het slachtoffer zich beter voelt. Indien dat niet het geval is, wordt een nieuwe groepsbijeenkomst georganiseerd.

8. Aanpak van pesten door sanctioneren

8.1 Orde- en tuchtreglement

Pas indien de pesters hieraan niet willen meewerken, de begeleidingsinitiatieven van de school weinig resultaat opleveren of de feiten zeer ernstig zijn, zal de school sanctionerend optreden op basis van het orde- en tuchtreglement. De concrete invulling van het orde- en tuchtreglement verschilt van school tot school.

8.2 Hergo: herstelgericht groepsoverleg

8.2.1 Wat is Hergo?

Indien hergo deel uitmaakt van het schoolreglement, kan dit overleg in het kader van een ernstig pestprobleem toegepast worden. Herstelgericht groepsoverleg vertoont een aantal gelijkenissen met de No Blame-aanpak. Het uitgangspunt is echter totaal verschillend. Terwijl de No Blame-aanpak een vorm van begeleiding is, is herstelgericht groepsoverleg een voorbeeld van een sanctie waarbij de dader de kans krijgt om de schade (gedeeltelijk) te herstellen door in overleg naar oplossingen te zoeken.
Om een hergo een kans op slagen te geven, moeten drie voorwaarden vervuld zijn:

- er vond een afgebakend incident plaats dat om herstel vraagt;
- de dader wil zijn verantwoordelijkheid nemen om aan herstel te werken;
- alle betrokkenen nemen vrijwillig deel aan het proces.

Ook het slachtoffer moet in staat zijn én bereid zijn om aan de hergo deel te nemen.
Een hergo wordt enkel voorbehouden voor zeer ernstige feiten, voor zwaar norm-overtredend gedrag dat aanleiding is voor het opstarten van een tuchtprocedure.
Het organiseren van een hergo in een school moet dus een uitzondering blijven.
Het is wel aangewezen om het personeel (en eventueel ook de leerlingen) in algemene zin te informeren over het bestaan van deze maatregel. Wanneer een school er dan in een bepaalde situatie voor opteert om een hergo toe te passen, is deze methodiek al bekend.

8.2.2 Doel van een hergo

Tijdens de hergo, die altijd geleid wordt door een erkend moderator, leert de dader de volle impact van zijn daden kennen en krijgt hij de kans iets goed te maken. Ook de schade die bij het slachtoffer aangericht is, kan sneller hersteld worden waardoor het slachtoffer het eventuele trauma beter kan verwerken. Als de hergo slaagt, wordt er op het einde een herstelplan uitgewerkt waarin wordt bepaald hoe de dader de emotionele en materiële schade kan herstellen.

8.2.3 Stappenplan van de hergo

Eigen aan een hergo is de zeer formele benadering (een strak stramien). Een hergo zelf bestaat steeds uit drie rondes.
In een eerste ronde geeft elke deelnemer zijn visie op de feiten, de gevolgen van de daad en zijn/haar gevoelens daarbij.
In de tweede ronde wordt er gezocht naar een herstelplan dat door iedereen wordt gedragen.
De derde ronde is een informeel moment. De moderator zet het herstelplan op papier, terwijl de deelnemers de hergo laten bezinken, erover napraten. Op het einde wordt het herstelplan door elke deelnemer ondertekend.

8.2.4 Wie doet wat?

Bij het uitbouwen van een herstelgericht beleid moet duidelijk afgesproken worden 'wie wat doet' bij ernstig norm-overtredend gedrag. Er moeten concrete afspraken gemaakt worden wie de dader opvolgt, wie het slachtoffer en wie de eventuele procedures opvolgt. Vermits in een herstelgerichte benadering veel aandacht wordt besteed aan de zorg voor de leerling, wordt ook best de cel leerlingenbegeleiding betrokken bij het verdelen van de taken. Het is niet vanzelfsprekend dat één en dezelfde persoon zowel de dader als het slachtoffer begeleidt.

9. Aanpak van cyberpesten

- In vele gevallen kan er op een gelijkaardige manier gereageerd worden zoals bij pesten het geval is. Bij feiten die zich buiten de schoolpoort of buiten de schooluren voordoen, kan de school in principe enkel ingrijpen als er een duidelijke link is met het schoolgebeuren. Indien de band met de school volledig of quasi volledig ontbreekt, kan de bevoegdheid van de school in twijfel getrokken worden. Toch gaat het ook vaak over leerlingen van dezelfde school. In dat geval is de school wel betrokken partij.
- De vaststelling dat de drempel bij cyberpesten lager ligt dan bij pesten, geldt ook voor het terug pesten van de pester door het slachtoffer. Slachtoffers komen in de verleiding om terug te pesten. Zij doen dit echter beter niet, want doorgaans versterkt dit het pestgedrag alleen maar. In de plaats daarvan verzamelt het slachtoffer best zoveel mogelijk bewijzen van het pesten. Het gaat dan bijvoorbeeld om e-mailberichten met de volledige header waarin de oorsprong van het bericht kan worden gevonden, het juiste tijdstip van de waarneming(en), logfiles van de gebruikte (chat)programma's, schermafdrukken van chatsessies, blogs, sites, enz.
- Indien het cyberpesten aanhoudt en/of extreme vormen aanneemt, kunnen deze bewijzen ook van pas komen indien de ouders en het slachtoffer verdere (juridische) stappen ondernemen. Het verzamelen van bewijzen zal vaak een hele klus zijn. Pesters kunnen erg creatief zijn in het anoniem maken van de pestacties door te werken met prepaid-telefoonkaarten, een nieuwe website op te starten, zich een andere identiteit aan te meten bij het chatten, een nieuw mailadres in het leven te roepen.
- Een school heeft niet altijd de bevoegdheid of de middelen om een onderzoek op het internet te voeren. De politie is daar wel toe in staat, zij het soms pas als het slachtoffer klacht indient al is het niet vanzelfsprekend om de politie bij elke online pestproblematiek te betrekken. Dat vereist goede afspraken. Die kunnen een onderdeel vormen van de overeenkomst die de lokale politie sinds 2006 verplicht moet afsluiten met de scholen.
- In gesprekken met ouders van de pester kan gewezen worden op de bijdrage die zij kunnen leveren om te voorkomen dat hun kind blijft cyberpesten. Vaak hebben ouders onvoldoende zicht op waar hun kinderen mee bezig zijn en aan welke gevaren ze worden blootgesteld in de cyberwereld. Dit is ook niet eenvoudig. Toch is het belangrijk dat ouders worden aangespoord om betrokken te zijn bij het internet- en gsm-gebruik van hun kinderen en worden gestimuleerd om hun kinderen op een ethisch verantwoorde manier te leren communiceren met anderen. Oprechte interesse tonen voor waar hun kind mee bezig is, is al een eerste stap. Onvoldoende kennis m.b.t. ICT en een gebrek aan toezicht omdat de pc van de kinderen al vanaf jonge leeftijd op hun slaapkamer staat vormen mogelijke hinderpalen.

10. Aanpak van steaming

- Bij minder ernstige vormen van steaming kan de school de aanpak hanteren die ze bij pesten gebruikt. Een goed gesprek met het slachtoffer, een kordaat gesprek met de daders eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen, ordemaatregelen of tuchtmaatregelen.
- In sommige, ernstige gevallen kan ook een herstelgericht groepsoverleg worden georganiseerd. Ook de bijstaanders mogen niet vergeten worden. Zij kunnen immers betrokken worden bij een oplossingsgerichte aanpak. Deze aanpak is enkel mogelijk indien de dader een medeleerling is van het slachtoffer.
- Bij ernstige en hardnekkige vormen van steaming zal een louter schoolinterne aanpak ontoereikend zijn. De school zal dan niet anders kunnen dan het slachtoffer door te verwijzen naar de politie of de politie zelf in te lichten. Dit betekent niet noodzakelijk dat de school klacht neerlegt bij de politie, maar wel dat ze de politie informeert en mee inschakelt voor het oplossen van het probleem.

11. Federal Computer Crime Unit

In gevallen van cyberpesten kunnen de lokale politiediensten een beroep doen op de Computer Crime Units van de Federale Politie. De Federal Computer Crime Unit (FCCU) van de Federale Politie en de 20 regionale afdelingen (Regional Computer Crime Unit of RCCU) strijden tegen informaticacriminaliteit en bieden technische steun aan de speurders van de Lokale en Federale Politie. De lokale onderzoekers bevriezen een situatie en zorgen ervoor dat bewijsmateriaal gevrijwaard wordt tot de RCCU of FCCU arriveert.

12. Interviews

Interview 1 TISP

Op 25 maart 2014 zijn wij in het Technisch instituut Sint Paulus (TISP) te Mol enkele vragen mogen gaan stellen in verband met pesten en cyberpesten. We zijn daar in contact gekomen met Katrien Caeyers van de leerleerlingenbegeleiding, verantwoordelijke voor de derde graad. Katrien heeft ons goed ontvangen en was zeer geïnteresseerd in ons onderwerp "pesten en cyberpesten".

Vraag 1: Wordt er veel gepest op het TISP?

Nee, we hebben er wel eens mee te maken, maar heel weinig.

Vraag 2: We hebben ook een interview gedaan met een leerkracht van een andere school en daar werd wel veel gepest. Waar zit dit verschil denk jij?

Volgens mij heeft dit te maken met waar de school gelegen is. Ik heb voordat ik in het TISP werkte in een school in Turnhout gewerkt en daar werd erg veel gepest. Mol is een dorp waar weinig invloed is van andere culturen, Turnhout is een grotere stad waar veel verschillende culturen samenwonen. Daarnaast is het TISP een katholieke school en de school in Turnhout was GO-onderwijs. Daarbij komt nog dat het TISP een jongensschool is en de school in Turnhout een meisjesschool. Deze facturen verklaren volgens mij grotendeels het verschil.

Vraag 3: Dit zijn volgens jou de drie belangrijkste factoren die het verschil maken: dorp of stad, jongens of meisjes, katholiek of GO-onderwijs? Kan je hier nog wat toelichting bij geven?

Dorp of stad: Dat merk je zelf ook als je door een dorp of een stad wandelt, dat er een groot verschil is. In een dorp is het in ieder geval rustiger, in een stad wonen verschillende culturen samen op een kleinere oppervlakte waardoor er sneller conflicten kunnen optreden. De mentaliteit in een dorp is meestal rustiger dan in een stad.

Katholiek of GO-onderwijs: In het GO-onderwijs komen meer culturen binnen met andere rangorde, waardoor er sneller wrevel kan ontstaan. Het katholiek onderwijs is toch nog altijd een grote stap voor andere culturen. Dat neemt niet weg dat op het TISP geen leerlingen van andere culturen les volgen, maar ze zijn met minder.

Jongens of meisjes: Daar zit volgens mij het grootste verschil. Jongens pesten elkaar ook wel eens, maar als het hier teveel wordt zal de bom barsten en wordt er gevochten. Het conflict escaleert sneller waardoor je kunt ingrijpen. Meestal merkt de klastitularis wel iets op. Bij meisjes zie je het soms niet aankomen. En zij zijn soms erger doordat ze continu verbale beledigingen of opmerkingen maken. In groep zal dit niet zo hard opvallen dan bij een ruzie tussen jongens. Daardoor duurt het meestal langer vooraleer dit opgemerkt wordt door de leerkrachten of leerlingenbegeleiding. Het kan dan zelfs enkele maanden aanslepen en escaleren tot serieus pestgedrag.

Vraag 4: Dus toen je in de meisjesschool werkte kwam je meer met pesten in aanraking dan in de jongensschool nu? Dat verbaast ons.

Ja, want in Turnhout hadden we een plan tegen pesten, terwijl zoiets in het TISP niet bestaat. Dat wil niet zeggen dat er niet gepest wordt in het TISP, maar het is merkbaar een heel stuk minder dan in Turnhout. Waarschijnlijk is er daardoor nog geen nood aan een plan tegen pesten in het TISP.

Vraag 5: Hoe ga je dan te werk zo zonder plan? Hoe pak je dat aan als er een pestsituatie voorvalt?

Ik ken de techniek van de meisjesschool nog en daar kan ik dan op terugvallen. In Turnhout gebruikten we de "no-blame methode". Doordat ik deze in Turnhout vaak toepaste, ken ik deze methode nog en gebruik ik deze nu ook in het TISP in Mol. In het TISP is het meestal zo dat als je de jongens op de leerlingenbegeleiding samenroept en het slachtoffer kan laten vertellen wat hem dwarszit en hoe hij zich voelt, dat het probleem dan in 80% van de gevallen al opgelost is. In de andere 20% van de gevallen ga ik verder met de "no-blame methode" en stopt het pestgedrag dan ook na een korte periode omdat de klastitularis dit dan ook bespreekt met de ouders. In het begin van het schooljaar is er een teambuilding zodat de leerlingen elkaar beter kunnen leren kennen en om pestgedrag hopelijk te kunnen voorkomen. Tijdens deze teambuilding proberen we een vertrouwensband te creëren tussen de leerlingen en de klastitularis, zo weten de leerlingen dat ze steeds bij de klastitularis terecht kunnen. Op die manier kan de klastitularis snel kleine brandjes blussen voordat de situatie escaleert tot pesten.

Vraag 6: Zou je graag met een plan gaan werken op het TISP in de toekomst?

Ja, als dit realiseerbaar is. Maar ik denk dat onze leerkrachten van het TISP dan eerst enkele uren geschoold moeten worden, zodat ze pestgedrag sneller opmerken. Omdat dit nu niet zo vaak voorvalt, herkennen leerkrachten het misschien niet meteen.

Besluit:

Zelf merken we een groot verschil in de twee scholen die we geïnterviewd hebben. Bij de school van Ellen, die ook in Turnhout gelegen is, was er een volledig plan met folderbedeling en geschoolde leerkrachten en dergelijke. In de school van Bert is er zo goed als niets, zelfs in het reglement van de school wordt er weinig tot niet naar verwezen.

Dus onze vaststelling is dat het TISP (en waarschijnlijk nog andere scholen) nog werk hebben aan het uitbouwen van een plan tegen pesten en cyberpesten. Bij verschillende scholen zit dit nog in de kinderschoenen. Andere scholen, zoals de school waar Ellen het interview heeft gedaan, zijn dan weer vergevorderd. Een samenwerking, een gemeenschappelijk plan tussen verschillende scholen en de RCCU kan misschien een oplossing bieden.

Interview 2 GO Campus Zenit

Omdat ik les volg in CVO Turnhout heb ik contact kunnen maken met Mevr. Martine Meylemans. Zij is lln.-begeleidster GO Campus Zenit.

Campus Zenit heeft een erg uitgebouwde grafische tak (gaande van TSO afdelingen multimedia tot druktechnieken en publiciteit in het BSO). Daardoor biedt SO Zenit het ruimste pakket aan grafische vakken. De school zet binnen deze afdelingen in op internationalisering, op samenwerking met het bedrijfsleven en op competentie-verwerving om leerlingen in deze snel groeiende en evoluerende sector up-to-date te houden.

Ik heb met haar in volledige openheid kunnen spreken.
Zij vertelde dat er in Turnhout een algemeen beleid tussen de scholen is.
De verantwoordelijken komen 4 tot 5 keer per jaar samen. Hier wordt overleg gepleegd over de gezamenlijke aanpak over pesten en cyberpesten.
De verschillende scholen geven aan de leerkrachten een gemeenschappelijk stappenplan om cyberpesten en pesten aan te pakken. Dit is een must binnen elke school.
Elke leerkracht krijgt een stappenplan pesten en cyberpesten.
Door deze gezamenlijke aanpak waar iedere leerkracht zijn verantwoordelijkheid moet opnemen, kan men kleine signalen over pesten of cyberpesten als leerkracht opvangen en doorgeven.

Deze school werkt ook samen met child focus en de gezinsbond.
Ouders worden actief betrokken bij projecten. Voorbeeld: onze kinderen veilig online met de gezinsbond.

Hoe pakken zij pesten en cyberpesten aan?
Op de Campus Zenit hebben ze vrij weinig met pesten te maken, cyberpesten komt wel veel voor.
Zij gebruiken Hergo: herstelgerichte groepsaanpak.
Van de dader wordt verwacht dat hij of zij een concreet voorstel doet naar herstel waarmee het slachtoffer akkoord gaat.

Naar aanleiding van de Vlaamse week 'kies kleur tegen pesten' gaat elke graad elke jaar op een bepaalde manier werken rond cyberpesten en pesten.
1ste graad 2de leerjaar werkt men rond:
Hoe ga ik veilig online?
2de graad 3de en 4de leerjaar werkt men rond:
Hoe ga ik veilig online? (herhaling met uitbreiding)
Hoe ga ik om met pikante foto's online?
3de graad 5de en 6de leerjaar werkt men rond:
Hoe ga ik veilig online? (herhaling met uitbreiding)
Hoe ga ik om met pikante foto's online? (herhaling met uitbreiding)
Hoe moet je profiel op facebook eruit zien, wat is een online reputatie.
Waar zijn de grenzen wat mag en niet mag online?

De afdeling grafische ontwerp maakt elk jaar met een gedeelte van hun Gip proef iets rond pesten en cyberpesten.

In de vakken PAV, Godsdienst en zedenleer worden effectief lessen gegeven over pesten en cyberpesten.

Er wordt elke jaar een project dag georganiseerd over cyberpesten.
Bijvoorbeeld dit jaar zijn de leerlingen van 2B en 3TSO en 3BSO op 25 februari 2014 tijdens de Vlaamse week *Kies kleur tegen pesten* naar de theatervoorstelling "Bad Girlz Rules" geweest. Een interactief stuk over cyberpesten waar we in de leefwereld van jongeren en de

sociale media belanden. In de lessen Levensbeschouwelijke vakken is vooraf al aan dit onderwerp gewerkt.

Ik bedank haar graag voor haar gastvrijheid en de gegeven informatie.
(documenten zie bijlage).

13. Activerende werkvorm

13.1 Doel

Op een actieve manier de leerstof verwerken via een gemengd groepswerk. De leerlingen zich laten inleven in de rol van pester, slachtoffer of bijstaander.

13.2 Werkwijze

De leerkrachten geven aan elke groep 2 soorten houten blokjes.

Het eerste blokje komt overeen met een vorm van pesten: pesten, cyberpesten of steaming. Het tweede soort blokje komt overeen met een bepaalde rol: pester, slachtoffer of bijstaanders.

Via een PowerPoint worden 3 voorvallen getoond.

1. Fysiek geweld op de speelplaats.
2. Op school spullen afnemen of afpersen.
3. Een gênant filmpje van iemand rondsturen naar alle klasgenoten.

De leerkracht vraagt wie het blokje heeft dat overeenkomt met deze vorm van pesten en vraagt om dit toe te lichten. De leerkracht kiest een rol en vraagt om deze rol toe te passen op het voorval.

14. Ganzenspel als evaluatie

14.1 Doel

Integratie van de evaluatie in het lesgebeuren. De leerling ervaart dat zijn leerproces wordt opgevolgd zonder dat daar cijfers aan verbonden zijn. De leerling ervaart dat hij wel of niet de les aandachtig gevolgd heeft.

14.2 Geschikt voor:

3 tot 4 spelers maximum.

14.3 Tijd

Duur 10 minuten.

14.4 Benodigdheden

Pionnen van verschillende kleuren.
1 dobbelsteen per speelbord.

14.5 Spelregels

De speler die met 1 dobbelsteen het hoogst gooit begint. Er wordt linksom gespeeld.
Elke speler gooit met 1 dobbelsteen, de pionnen volgen eerst de blauwe nummers van 1 tot 19 en daarna de rode nummers van 20 tot Stop volgens het aantal ogen van de worp. Komt een speler op een volledig gekleurd vak dan neemt de spelleider of een andere speler een vraagkaart en leest deze voor. Is het antwoord juist dan mag de speler het kaartje houden. Is het antwoord fout dan legt de speler de kaart onderaan de vraagkaarten en moet hij een beurt overslaan.

14.6 Einde spel

Winnaar is de speler die het meeste kaartjes heeft. Deze speler heeft de les goed gevolgd.

Spelkaarten

Geef een vb. van fysiek direct pesten? **Schoppen, Afpakken of Beschadigen materiaal**	**Geef een vb. van indirect pesten?** **Roddels** **Uitsluiting groep** **Negeren**	**Juist of fout: slachtoffers zijn angstig en onzeker.** **JUIST**
Juist of fout: pesters kunnen populair zijn. **JUIST**	**Welke 3 rollen kunnen bijstaanders van pesten invullen?** **Helper van slachtoffer** **Meeloper** **Afzijdige**	**Hoe voelen slachtoffers zich van cyberpesten?** **Nooit veilig** **Angstig** **Stress** **Zwijgen**

Welk type ll. kan cyberpesten? Kennis internet. Wil zich laten gelden, blijft anoniem.	Wat doet een afzijdige bijstaander met een pestbood-schap? Wegklikken.	Is steaming een misdrijf?. Ja want het is afpersing.
Documenten waarin je als lk. School - informatie vindt over pesten? Schoolregle-ment, leefregels, lln. volgsysteem	Juist of fout: Nettiquette is gedragscode voor gebruik e-mail en internet? JUIST	Geef een voorbeeld van nettiquette? Geen wachtwoord doorgeven of persoonlijke zaken.

Wat is peer mediation? Lln. Bemiddeling,	Juist of fout: Foto’s nemen op privé domein mag? FOUT	Welke stap wordt er eerst gezet bij pesten? Begeleiding door individuele gesprekken.
Wat is de No-blame aanpak? Oplossing zoeken zonder sanctie pester.	Wanneer wordt orde- en tucht reglement gebruikt? Als aanpak begeleiding niet werkt.	Wat is Hergo? Herstel gericht groepsoverleg. Een sanctie waarbij de dader schade kan herstellen

Waarvoor staat RCCU? Regionale computer crime unit.	Juist of fout: Nettiquette is gedragscode voor gebruik e-mail en internet? JUIST	Geef een voorbeeld van nettiquette? Geen wachtwoord doorgeven of persoonlijke zaken.
Wanneer is de school betrokken bij cyberpesten? Lln. van dezelfde school.	Hoe pak je als school cyberpesten aan? Minder ernstig zoals pesten	Welke stap wordt er gezet bij ernstig cyberpesten? Contact politie of RCCU.

Hoe pak je steaming aan? **Meestal met hulp politie.**	**Wanneer gebruik je Hergo?** **Als sanctie indien het vermeld is in orde-en tucht reglement.**	**Welke goede raad kan je aan ouders geven?** **Hou een oogje in het zeil wanneer je kind op internet is.**

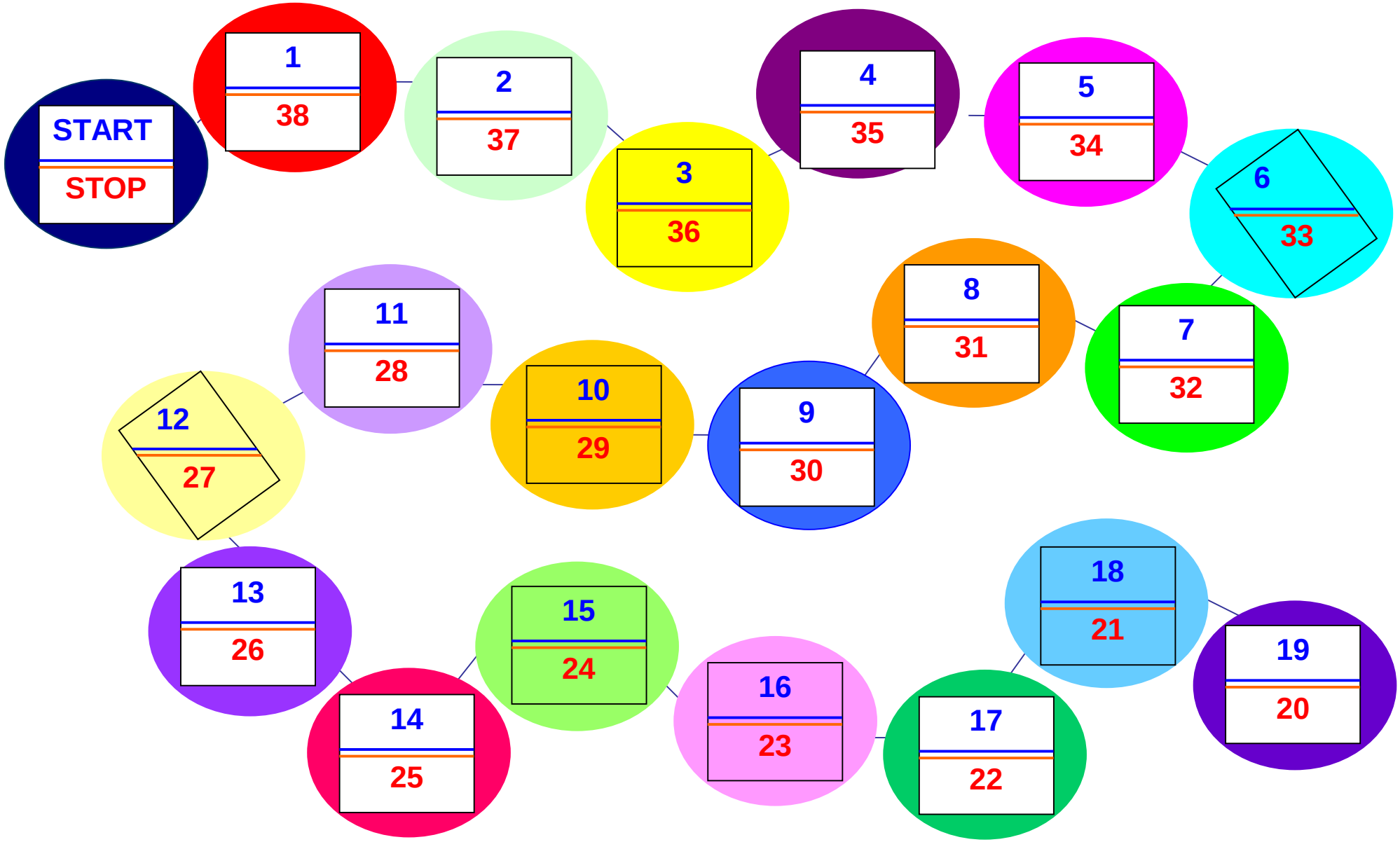
START
STOP
1
38
2
37
3
36
4
35
5
34
6
33
7
32
8
31
9
30
10
29
11
28
12
27
13
26
14
25
15
24
16
23
17
22
18
21
19
20

Informatiebrochure VVKSO (bijlage 1)

Begin oktober 2007 ontvingen alle scholen de informatiebrochure "Veilig Online. Tips voor veilig ICT gebruik op school" van het departement Onderwijs. De brochure is bedoeld voor leerkrachten, directies en ICT-coördinatoren en wil scholen ondersteunen in hun opdracht om leerlingen veilig met ICT te leren omgaan. Naast algemene informatie bevat hij concrete tips, lesmateriaal en praktische richtlijnen. De publicatie bevat ook een cd-rom met lesmateriaal van diverse organisaties, een aantal technische en informatieve materialen en verschillende lespakketten (o.a. over digitale identiteit, cyberpesten …). Scholen vinden er ook een uitgebreide checklist "Is mijn school cybersafe?" en een voorbeeldprotocol tussen school en leerlingen over gebruik van ICT-faciliteiten. De brochure kan gratis bijbesteld worden.

- (M-VVKSO-2013-041)
- (M-VVKSO-2012-013-B01)
- (M-VVKSO-2007-038)upload 2014-03-18
- (M-VVKSO-2008-019), punt 3.2.
- (M-VVKSO-2008-019), punt 3.1.
- Welwijs van 2001 jaargang 12 nr 2, *Steaming : jongerengroepsgeweld in groepsverband.*

De volgende websites besteden o.a. aandacht aan cyberpesten en nettiquette bijlage 2)

- www.ond.vlaanderen.be/ict/ondersteuning/veiligICT/:
- www.clicksafe.be:
- www.saferinternet.be:
- www.mijnkindonline.nl:
- www.cyberpesten.be
- http://ond.vvkso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2007/M-VVKSO-2007-038.pdf
- http://www.cyberpesten.be/cyberpestensite/zelfontwikkeldmateriaal.htm
- http://www.cyberpesten.be/cyberpestensite/infomateriaal/cyberpestengerardgielenverkleindeweergavevolledigepresentatie.pdf
- http://www.ond.vlaanderen.be/antisociaalgedrag/pgs/
- http://www.ond.vlaanderen.be/antisociaalgedrag/pgs/MIN-Pesten-3hoofdstuk1.pdf
- http://www.ond.vlaanderen.be/antisociaalgedrag/pgs/MIN-Pesten-KL-deel2%20HFST4-1.pdf
- http://www.clicksafe.be/leerkrachten/uploads/downloads/CF-Dossier-Cyberpesten%20NL.pdf

Filmmateriaal (bijlage 3)

- http://www.klasse.be/tvklasse/20979-Vies-Wijf-campagne-tegen-haat-op-het-internet#.UywnkfI5PQE 27 mei 2013
- http://www.een.be/programmas/koppen/pesten-op-school-met-dramatische-gevolgen 13 oktober 2011
- http://www.een.be/programmas/volt/undercover-pesten-onder-jongeren 26 februari 2014
- http://www.een.be/programmas/cafe-corsari/pestspel-tegen-pesten 13 november 2013
- http://www.youtube.com/watch?v=iQZnzjBMiPQ&gl=BE
- http://www.youtube.com/watch?v=QoGiPXqDjLo
- http://www.scoop.it/t/pesten-en-digitaal-pesten